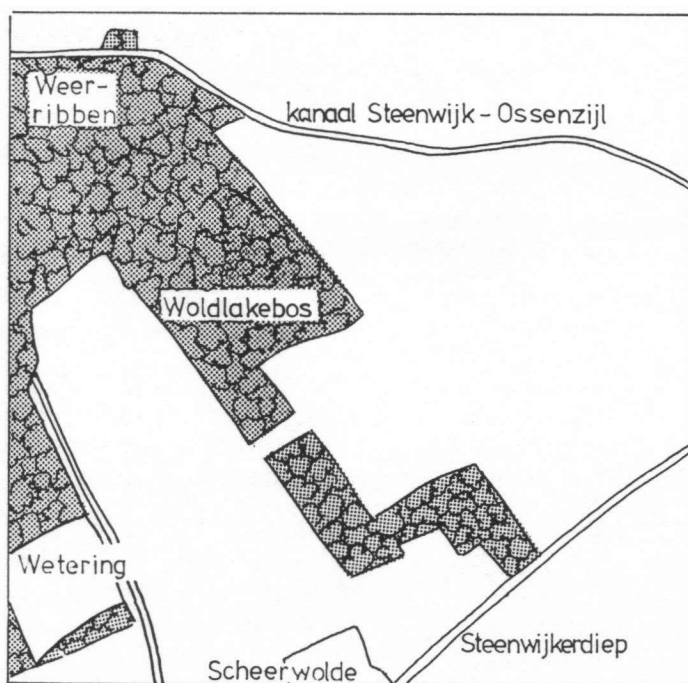

Dagvlinders in het Woldlakebos

Het Woldlakebos in Noordwest-Overijssel is rijk aan vlinders, zelfs de Zilveren maan kan er vanaf het wandelpad bewonderd worden. Afgelopen zomer heeft Martin Heinen de planten en vlinders van dit laagveen-gebied onderzocht.

Martin Heinen

Het Woldlakebos ligt temidden van het agrarisch gebied ten noorden van Scheerwolde (gemeente IJsselham). Het is een onderdeel van het nationaal park 'De Weerribben' en wordt beheerd door Staatsbosbeheer. Het gebied is een sterk ontwaterd laagveenmoeras dat in de jaren vijftig nog vergelijkbaar was

Figuur 1: De ligging van het Woldlakebos.

met de Weerribben. Door de ontwatering (ten behoeve van de landbouw) is er een versnelde bosgroei opgetreden (Vinke, 1983). Het bos bestaat vooral uit Berken- en Elzenbroekbos met Wilgen-, Gagel- en Braamstruweel. Het gebied is echter nog steeds waterrijk en wordt doorsneden met brede sloten waarin watervegetaties van Gele plomp en Krabbescheer veelvuldig voorkomen. Deze sloten zijn ontstaan toen ter plekke grond werd afgegraven voor de aanleg van wandel-

paden (Vinke, 1983). De sloten zijn vaak omzoomd met brede, veelal kruidenrijke rietstroken. Er is een mooie overgang van een schrale, vochtige vegetatie met Moerasviooltje, Waternavel en Tormentiil naar een hoge vegetatie van Riet, Kattestaart, Koninginnekruid en Moerasspirea. Kattestaart en Koninginnekruid zijn echte vlinderplanten en trekken veel dikkopjes, witjes en vossen aan. Op 5 augustus vloog ook de Zilveren maan massaal op Kattestaart.

De vochtige broekbossen hebben een ruigtkruiden-vegetatie met Valeriaan, Gele lis, Bitterzoet en plaatselijk Elzenzegge en Moerasvaren. De bosranden en struwelen zijn open en gevarieerd en op zonnige plekken in het Braamstruweel zijn regelmatig dikkopjes, witjes, Citroenvlinder, Landkaartje en Bruin zandoogje fouragerend aangetroffen.

Om het gebied te kunnen doorkruisen zijn brede paden aangelegd. Zij hebben een ondergrond van zand en liggen iets hoger in het terrein. De meeste delen van het pad worden regelmatig gemaaid en hebben een vegetatie met onder andere Brunel, Stijve ogenstroost en Tormentiil. De bermen langs de paden zijn begroeid met Gewoon struisgras, Witbol en Reukgras. Er zijn plaatselijk overgangen naar het Blauwgrasland-type met Pijpestrootje, Blauwe zegge, Biezeknoppen en Kruipganzerik. Daar waar vochtige plekken zijn, groeit veel Kale jonker. Over het algemeen hebben de paden en bermen een gevarieerde en structuurrijke vegetatie.

Er komen veel dagvlinders van schrale, droge en grazige vegetaties voor, zoals dikkopjes, Koevinkje, Argusvlinder, Hooibeestje en Bruin zandoogje. Op plaatsen waar in de berm ook Kale jonker voorkomt, is de Zilveren maan waargenomen.

DE ZOMERINVENTARISATIE

Het Woldlakebos is op 7, 15 en 16 juli en 5 augustus, steeds met zonnig warm weer, bezocht. Het gebied is vrij toegankelijk op wegen en paden. Er is een wandelroute via bor-

Bloeiende Kattestaart met
dikkopje, Klein koolwitje en
Zilveren maan.
Tekening: Adri Karman.

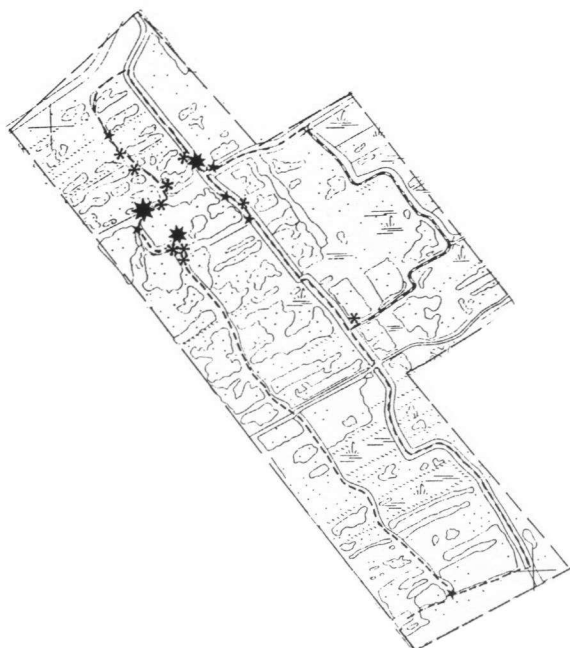
den uitgezet die grotendeels is gevolgd (zie figuur 2).

In tabel 1 zijn alle vlindersoorten vermeld die in de zomer van 1992 zijn waargenomen. Hierbij staan ook de soorten die opgegeven zijn voor het uurhok 16-44 (waarin het Woldlakebos ligt) voor de periode 1981-1986 door Tax (1989) en van het onderzoek in de Weerribben door Vinke (1983).

Uit deze tabel blijkt dat er in de zomer van 1992 in totaal 21 soorten dagvlinders zijn waargenomen in het Woldlakebos. Er zijn twee nieuwe soorten aangetroffen, de Komma-vlinder en de Gehakkelde aurelia. Van de eerste soort zijn op 7 juli twee exemplaren

Tabel 1: Overzicht van het aantal soorten dagvlinders in het Woldlakebos.
+: soort is buiten juli-augustus waargenomen.

Bron: inventarisatie-jaar:		Uurhok 16-44	Woldlakebos	
		Tax 1981-86	Vinke 1982	Heinen 1992
totaal aantal soorten:		28	20	21
Zwartsprietdikkopje	<i>Thymelicus lineola</i>	100	10-100	10-100
Geelsprietdikkopje	<i>Thymelicus sylvestris</i>	10-100	-	10-100
Groot dikkopje	<i>Ochlodes venatus</i>	100	1-10	10-100
Kommavlinder	<i>Hesperia comma</i>	-	-	2
Aardbeivlinder	<i>Pyrgus malvae</i>	10-100	+	-
Gele luzernevlinder	<i>Colias hyale</i>	1-10	+	-
Citroenvlinder	<i>Gonepteryx rhamni</i>	10-100	1-10	10-100
Groot koolwitje	<i>Pieris brassicae</i>	100	1-10	10-100
Klein geaderd witje	<i>Pieris napi</i>	100	10-100	1-10
Klein koolwitje	<i>Pieris rapae</i>	10-100	1-10	10-100
Oranjetipje	<i>Anthocharis cardamines</i>	10-100	+	-
Groentje	<i>Callophrys rubi</i>	10-100	-	-
Kleine vuurvlinder	<i>Lycaena phlaeas</i>	10-100	-	1-10
Grote vuurvlinder	<i>Lycaena dispar</i>	1-10	-	-
Bruine vuurvlinder	<i>Heodes tityrus</i>	10-100	-	-
Heideblauwtje	<i>Plebejus argus</i>	1-10	+	-
Icarusblauwtje	<i>Polyommatus icarus</i>	1-10	-	1-10
Boomblauwtje	<i>Celastrina argiolus</i>	10-100	-	-
Atalanta	<i>Vanessa atalanta</i>	10-100	1-10	1-10
Distelvlinder	<i>Cynthia cardui</i>	1-10	1-10	1-10
Kleine vos	<i>Aglais urticae</i>	100	1-10	10-100
Gehakkelde aurelia	<i>Polygonia c-album</i>	-	-	1
Dagpauwoog	<i>Inachis io</i>	100	1-10	10-100
Landkaartje	<i>Araschnia levana</i>	10-100	1-10	1-10
Zilveren maan	<i>Clossiana selene</i>	10-100	10-100	30
Kleine parelmoervlinder	<i>Issoria lathonia</i>	1-10	-	-
Argusvlinder	<i>Lasiomata megera</i>	10-100	+	10-100
Koevinkje	<i>Aphantopus hyperanthus</i>	1-10	1-10	10-100
Hooibeestje	<i>Coenonympha pamphilus</i>	100	+	1-10
Bruin zandoogje	<i>Maniola jurtina</i>	100	10-100	100

Figuur 2: De in het Woldlakebos gelopen route en de plaatsen waar de Zilveren manen zijn gezien.

juliwaarneming:

* 1-3 ex.

augustuswaarneming:

* 1-3 ex.

* 4-10 ex.

* >10 ex.

gezien. Eén ervan werd gevangen, gedetermineerd met behulp van Dagvlinders van de Benelux (Wynhoff et al., 1990) en weer losgelaten. Onmiskenbaar was de waarneming van de Gehakkelde aurelia op 15 juli. Hij vloog met andere vossen, witjes en dikkopjes op Braam. Tax (1989) en Van Swaay (1992) melden de soort niet voor het uurhok 16-44. Mogelijk rukt de soort blijvend op naar het noorden van ons land.

Tijdens het onderzoek in 1992 zijn negen soorten niet aangetroffen die wel worden vermeld door Tax (1989) en Vinke (1983). Hiervan hadden het Oranjetipje, Groentje en de Aardbeivlinder hun top van de vliegtijd al ge-

had. De Gele luzernevlinder is een minder algemene trekvlinder die vlinderbloemigen nodig heeft als waardplant. Deze zijn in het Woldlakebos weinig aanwezig. Volgens Ruud Jonker (SBB, mondel. meded.) zijn er dit jaar al tientallen waargenomen in onder andere Overijssel. De Grote vuurvlinder is bekend van de Weerribben, waar de soort ook dit jaar veel werd gezien (mondel. meded. R. Jonker). De in het Woldlakebos aanwezige rietvegetaties, waar de Grote vuurvlinder kan voorkomen, zijn niet betrokken bij het onderzoek. De Bruine vuurvlinder en het Boomblauwtje vliegen waarschijnlijk ook in het gebied. Eerstgenoemde had zijn top van de vliegperiode nog niet bereikt en van het Boomblauwtje zijn waarnemingen uit de directe omgeving bekend. In het Woldlakebos is geen heide of heideterreintje van betekenis aanwezig langs de gelopen route, zodat het Heideblauwtje ontbreekt in de soortenlijst. Bij de waarnemingen van parelmoervlinders werden alle dieren als Zilveren maan gedetermineerd. De Kleine parelmoervlinder is niet waargenomen in 1992.

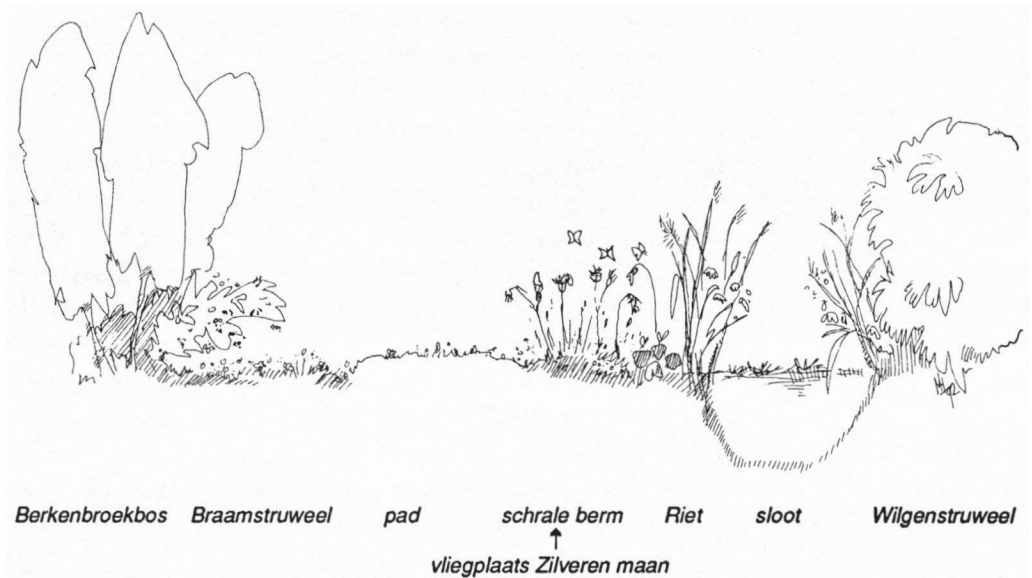
DE ZILVEREN MAAN

Tijdens de vier bezoeken in juli en augustus zijn van de Zilveren maan respectievelijk 2, 15, 12 en 30 exemplaren geteld. In figuur 2

De Zilveren maan komt in Noordwest-Overijssel nog veel voor.

Foto: Frans Hodzelmans.

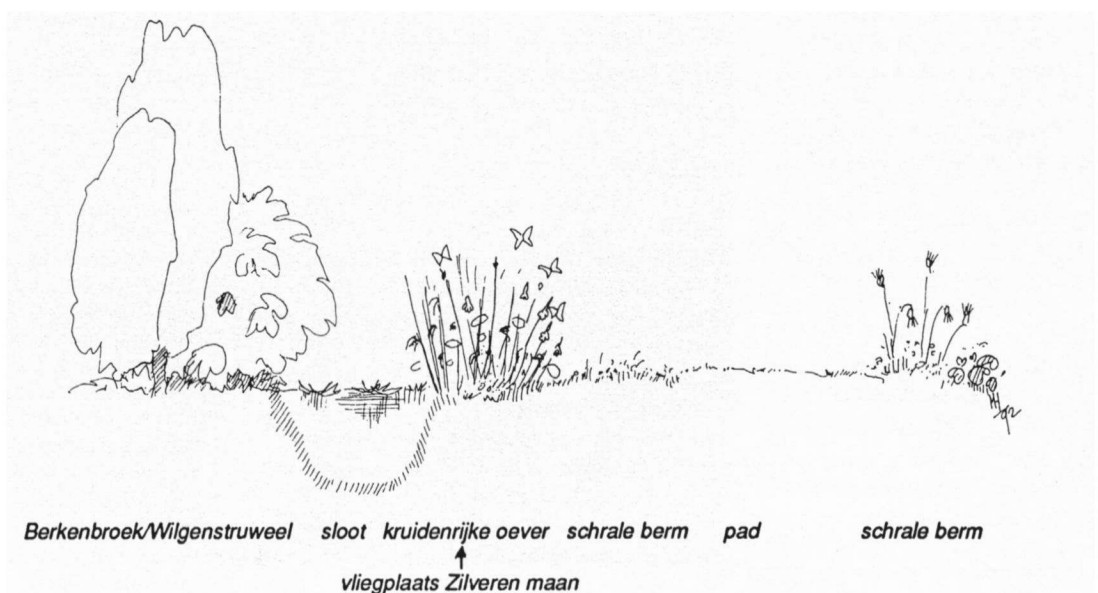
Figuur 4: Doorsnede van een vliegplaats in juli van de Zilveren maan.
Tekening: Martin Heinen.

zijn de plaatsen ingetekend waar de soort op de teldata vloog. In tegenstelling tot veel andere vliegplaatsen in natuurgebieden liggen zij pal naast een wandelroute. Het is zeer boeiend om de soort hier goed te observeren en te fotograferen. In het Woldlakebos zijn de bermen en slootkanten de voornaamste vliegplaatsen van de Zilveren maan. De bermen zijn lager gelegen dan de graspaden en daardoor enigszins vochtig. De breedte ligt tussen de 3 en 5 meter. De vegetatie bestaat uit Fioringras, Gewoon struisgras, Reukgras, Biezeknoppen en in alle gevallen Kale jonker (figuur 4). Deze distel is de belangrijkste nectarplant van de eerste generatie. Het blijkt dat in het Ottema-Wiersema-reservaat in Friesland 61% van de Zilveren maan foereert op Kale jonker (Nijland 1991). Dit zijn ook vlinders van de eerste generatie. In een vergrast vochtigheidsterreintje ten noorden van het Vechtdal bij Ommen is een klei-

ne populatie aanwezig waar eveneens Kale jonkers groeien. Opvallend is dat de waardplant, het Moerasviooltje, altijd in de directe omgeving van de vliegplaats in redelijke aantallen groeit. Dit is een van de voorwaarden voor het voorkomen van deze soort (Nijland, 1991, Tax, 1989 en Van der Made & Van Swaay, 1989).

De tweede generatie vlinders werd op 5 augustus vooral waargenomen in bloemrijke slootkanten, grenzend aan de hierboven beschreven bermen. Er werd massaal gefouageerd op Kattestaart. In figuur 5 is een doorsnede gemaakt van een grote vliegplaats in augustus.

Opvallend was het vlieggedrag van de vlinders. Heel nauwkeurig werd met snelle vleugelslagen de structuur van de vegetatie gevolgd. Bij een lage begroeiing vloog de Zilveren maan laag, bij een hogere plant vloog de vlinder tot in de top van de bloeistengel.

Figuur 5: Doorsnede van een vliegplaats in augustus van de Zilveren maan.
Tekening: Martin Heinen.

Een pad werd niet vaak overgestoken en in de hogere vegetatie werden ook weinig exemplaren gezien. De in de slootkant op Kattestaart fouragerende vlinders vlogen alleen op planten die op een open plaats stonden. Het volgen van mozaïekpatronen in de vegetatie door patrouillerende mannetjes is op meer plaatsen bekend. De vrouwtjes zoeken de Moerasviooltjes, die goed zichtbaar staan in de vegetatie.

BEHOUD VAN DE ZILVEREN MAAN

In de Weerribben en de Wieden kunnen honderden Zilveren manen worden aangetroffen (Van der Made & Van Swaay, 1989). Ook Ruud Jonker (SBB) meldt dat in 1992 vele exemplaren tijdens boottochtjes door de Weerribben werden waargenomen. Voornog lijkt de soort zich goed te handhaven in Noord-West Overijssel. Voor de instandhouding van de soort is het handhaven van het huidige verschrallingsbeheer van belang waarbij het Moerasviooltje, de Kale jonker en Kattestaart in elkaars nabijheid moeten voorkomen. Het is ook van belang dat de vegetatie structuurrijk is. Te grote verruiging met Riet en ruigtekruiden moet worden geweerd. Uitbreiding van het leefgebied buiten de huidige vliegplaatsen is moeilijk omdat de Zilveren maan een vrij honkvaste vlinder is. Door middel van het geschikt maken van biotopen in de directe omgeving zou het areaal kunnen worden uitgebreid. Op deze wijze kunnen ook vliegplaatsen met elkaar worden verbonden zodat er uitwisseling kan plaatsvinden. Realisering buiten de natuurgebieden zal nog het moeilijkst zijn. Aanpassing van de ecologische infrastructuur door een goed maai-en afvoerbeheer van slootkanten en bermen in het agrarisch gebied en het creëren van vochtige schraallandjes is dan gewenst.

SUMMARY

In summer 1992 a butterfly inventory was made in the 'Woldlakebos'. This nature reserve consists of woods in a drained marshland area with water-filled ditches and a wide variety of vegetation. Results of the survey are given together with a detailed description of the biotops. A comparison was made with the observed species as mentioned in the Atlas of Dutch Butterflies. Special attention is given to the species *Clossiana selene*, its biotope, its flight behaviour, and management measures to preserve the species.

LITERATUUR

- Made, J.G. van der & C. van Swaay, 1989. Twee vlin-
derjaar- vlinders. Vlinders 4 (2): 8-11.
Nijland, F., 1991. De Zilveren maan in het Ottema-Wier-
semareservaat. Vlinders 6 (2): 20-27.
Swaay, C. van, 1992. Eerste dagvlinderwaarnemingen
1991. De Gehakkelde aurelia. Vlinders 7 (1): 17.
Tax, M.H., 1989. Atlas van de Nederlandse dagvlinders.
's Graveland/Wageningen.
Vinke, M., 1983. Vergelijking van de dagvlinderfauna
in twaalf transekten in het natuurreservaat De Weer-
ribben. Rapport R.I.N./S.O.L., Leersum/Utrecht.
Wynhoff, L., J. van der Made & C. van Swaay, 1990.
Dagvlinders van de Benelux. Utrecht.

